

test ut cum tam parva fide homo discedat omnino mundus ab omni culpa veniali, et ab omni reatu pœnæ; detinebitur ergo in purgatorio, et ibi habere poterit fidem explicitam Christi. Hoc autem non est per se ob necessitatem, sed ob impedimentum. Unde si contingat (quod non repugnat) aliquem sic credentem sine tali impedimento mori, ultimam salutem statim consequitur.

25. *Quomodo fides explicita Trinitatis sit necessaria ad salutem.* — Ultimo ex dictis colligitur resolutio similis quæstionis de fide explicita Trinitatis. Nam in illa eadem sunt opinioniones, eademque rationes dubitandi, et ita nostra etiam resolutio eadem est; namque, per se loquendo, hæc fides explicita necessaria est, ut docet D. Thomas, in dicta quæst. 2, art. 8. Et probatur sufficienter ex Matthæi 28: *Predicite Evangelium, etc., baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.* Eam enim fidem principaliter voluit nos explicite profiteri. Unde etiam recte colligitur tam necessariam esse hanc fidem quam baptismum; est enim baptismus professio hujus fidei: nemo autem potest per proprium actum recte profiteri exterius fidem, quam non tenet interius. Accedit, quod non potest haberi fides explicita Christi sine fine explicita Trinitatis, quia oportet credere Christum esse secundam Trinitatis personam; et ideo ipsemet Dominus hæc duo conjunxit, cum dixit: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum, et quem misisti, etc.* Unde Cyrillus, lib. 11 in Joan., capite decimo sexto, inquit: *Non enim aliter recte Pater agnoscitur, nisi Filius cognoscatur; neque ergo Filius absque cognitione Patris, neque uterque absque cognitione Spiritus Sancti cognoscitur; eadem enim est ratio de illo, quia perfecta unitus relati notitia non habetur sine cognitione correlativi; hæc ergo Dei unitas in Trinitate intelligitur; ex quo infertur hanc fidem esse necessariam, et in ea distinguere Christianos ab antiquis fidelibus. Ratio autem est quam tetigit D. Thomas, quia Deus est principale, ac per se objectum fidei, et ideo in hoc perfecto statu gratiæ maxime requiritur fides explicita in mysteriis ad ipsum Deum, ut Deus est, pertinentibus. Nihilominus consequenter dicendum est hanc necessitatem non esse tam rigorosam, ut in re ipsa semper illa fides exigatur; nam in aliquo casu potest votum ejus sufficere cum fide implicita, quod eodem modo intelligendum est et probandum est, sicut de fide Christi diximus.*

DISPUTATIO XIII.

DE PRÆCEPTO INTERIORIS FIDEI.

Actus fidei interior et exterior. — Diximus de necessitate medii: dicendum sequitur de necessitate præcepti, prout cadit in actum fidei. Est autem duplex actus fidei, scilicet interior, qui partim est in intellectu, et est assensus rerum fidei; partim in voluntate, et est voluntas credendi. Alter actus est exterior, in confessione fidei consistens, et de utroque dicit Paulus ad Roman. 10: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* In præsentem ergo disputationem dicemus de præcepto fidei, prout ad internum actum pertinet; in sequenti vero, prout ad exteriorem spectat, et consequenter dicemus de vitiiis et peccatis quæ contra hæc præcepta committuntur.

SECTIO I.

Utrum sit datum aliquod præceptum de actu interiori fidei, et quo jure datum sit.

1. *Pro parte negante prima dubitandi ratio binembris.* — *Secundum membrum quoad jus naturale impugnatur.* — *Impugnatur deinde quoad jus supernaturale, tum ex Cajetano.* — *Tum ratione difficili.* — Ratio dubitandi est, quia vel hoc præceptum est juris ecclesiastici aut divini: neutrum autem videtur dici posse. Non quidem primum, quia præcepta ecclesiastica non dantur de actibus mere internis, quia sicut illi actus non subsunt cognitioni humanæ, ita neque subjiciuntur humanis legibus. Nec etiam secundum, quia vel tale præceptum esset juris divini naturalis, vel supernaturalis: neutrum autem dici posse videtur. Probatur prima pars, quia actus fidei est supernaturalis: jus autem naturale non potest præcipere quæ supernaturalia sunt, quia sunt altioris ordinis; item quia supernaturalia non percipiuntur cognitione naturali; jus autem naturale vel nihil est aliud nisi cognitio ipsa naturalis, vel non nisi per illam nobis proponitur: non potest ergo præceptum esse juris naturalis. Neque etiam supernaturalis, primo, quia, ut objicit Cajetanus 2. 2, quæst. 10, art. 1, fides pertinet ad conditionem quamdam superantem naturam hominis, et dignitatem ac statum ejus; ergo non potest illi præcipi, sicut, inquit, non potest rex præcipere communi et vulgari civi ea, quæ sunt propria status nobilium; ita ergo non potest homini

præcipi ut ascendat ultra gradum et statum humanæ naturæ, neque ut illos actus exerceat, qui ad statum naturalem ejus non pertinent. Secundo, etiam difficilius, quia omne præceptum imponitur illi qui potest illud cognoscere priusquam præcepto obligetur, quia non obligatur nisi media cognitione; præceptum autem fidei tale est, ut non possit cognosci priusquam obliget; imo neque priusquam exerceatur, quia non potest cognosci nisi per ipsam fidem; ergo nunquam potest incipere obligare, quia deberet obligare hominem nondum credentem, quod videtur impossibile ob rationem factam.

2. *Prima assertio.* — Nihilominus dicendum est primo, datum esse hominibus aliquod præceptum obligans ad interiorem fidem. Hæc assertio communis est Thomistarum, et certa secundum fidem: habetur expressa 1 Joann. 3: *Hoc est mandatum ejus, ut credamus in nomine Filii ejus.* Deinde colligitur ex quadam certa regula, quod omnia quæ in Scriptura proponuntur sub comminatione æternæ damnationis, posita sunt sub rigoroso præcepto, sicut Paulus, post multa quæ dixerat ad Galat. 5, subjunxit: *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt;* et sicut Christus dixit Joann. 6: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, etc., non habebitis vitam in vobis:* nam inde optime colligitur præceptum; et ratio est, quia nemo damnatur nisi propter peccatum; omne autem peccatum est contra præceptum, juxta definitionem suam; at vero fides exigitur in Scriptura sub tali comminatione, Matth. ultim.: *Qui non crediderit, condemnabitur;* Paul. ad Hebr. 2: *Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem?* et cap. 10: *Justus ex fide vivit; quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ.* Est ergo fides sub præcepto rigorose obligante sub reatu æternæ damnationis. Et hoc modo dixit Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi 5: *Cave ne ob inscitiam pereas,* ubi loquebatur de fide symboli; et similiter Irenæus, lib. 3 contra Hæreses, cap. 21: *Ignorantes, inquit, eum qui ex virgine est, privantur munere ejus, quod est vita æterna.* Et similia videri possunt in Gregor., lib. 1 Regum, cap. 16, et lib. 7 Epistolarum, epistola 47; et in Augustino et aliis, superiori disputatione allegatis; hæc enim assertio etiam sequitur ex ibi dictis; nam ea quæ sunt media necessaria ad salutem, si consistant in actu libero et humano, etiam sunt sub præcepto, quia, ut ibi dixi, vel ipsa necessitas medii critur ex præcepto,

vel illud secum adducit, quia maxime præcipiuntur illa quæ ad salutem necessaria sunt; nam hoc præcipue pertinet ad bonam et prudentem gubernationem; Deus enim præcipue intendit salutem hominum; ergo maxime etiam præcipit quod ad illam consequendam necessarium est; cum ergo fides sit necessaria ad salutem, manifestum est de illa datum esse præceptum, cum ipsa in actu humano et libero posita sit.

3. *Secunda assertio: quale sit hoc præceptum fidei internæ.* — *Jus naturale dupliciter usurpatur.* — Dico secundo: hoc præceptum, secundum substantiam suam juris divini, est aliquo modo naturalis, et aliquo modo supernaturalis. De priori parte assertionis nulla est difficultas, tum propter rationem in principio factam, quia hoc præceptum est de actu maxime interno; tum etiam quia est de actu supernaturali, et de fundamento supernaturali justitiæ, ad quam solus Deus poterat hominem obligare: illud autem præceptum dicitur esse divini juris, quod Deum ipsum habet auctorem immediatum et proximum. Ut autem altera pars intelligatur, sciendum imprimis est, jus naturale duobus modis dici posse. Uno modo, per ordinem ad rationalem naturam pure sumptam, id est, ut tendentem in naturalem finem, et dictantem per solum lumen naturalis rationis. Alio modo dicitur jus naturale per connaturalitatem ad gratiam, seu ad supernaturalem finem, ad quem homo elevatus et ordinatus est, quomodo dicuntur homines gentiles potuisse salvari in lege naturæ, non quia per solam rationem naturalem salvari possent, sed quia tunc non habebant præcepta divina, nisi connaturalia vel naturæ, vel gratiæ, ut latius in materia de legibus tractatur.

4. *Quæ cognitio Dei sit in præcepto.* — Secundum observandum est, aliud esse loqui de cognitione Dei, aut rerum agendarum ab homine recte et honeste, aliud vero esse loqui de cognitione per fidem: utrumque enim cadit sub obligationem aliquo modo naturalem, sed non ejusdem rationis. Unde si loquamur absolute de cognitione, quæ per scientiam vel aliquam fidem humanam et prudentem haberi potest, lex pure naturalis consistens in dictamine rationis fundato in solo naturali lumine obligat ad habendam et procurandam veram Dei cognitionem. Primo, quia est ultimus finis in quem non potest tendere convenienter, nisi illam cognoscat. Secundo, quia lex naturalis obligat ad diligendum Deum, et sicut

Deum glorificandum, quod facere homo non potest, nisi verum Deum cognoscat, et consequenter necessarium est cognoscere alia quæ ad honeste vivendum et secundum rectam rationem sunt necessaria, propter easdem rationes.

5. *Fidei internæ præceptum esse juris naturalis secundo modo ostenditur.* — At vero superior cognitio, quæ est per fidem, non potest hoc modo pertinere immediate ad legem pure naturalem propter rationes supra factas. Nihilominus tamen, servata proportione, hinc colligimus præceptum hujus fidei pertinere ad legem naturalem secundo modo sumptam, id est, connaturalem gratiæ et statui viatoris tendentis in supernaturalem finem: nam sicut Deus, ut auctor naturæ, comparatur ad naturam rationalem, ita Deus, ut auctor gratiæ, et ut objectum supernaturalis beatitudinis, comparatur ad hominem elevatum per gratiam ad illum finem; ergo sicut naturalis cognitio veri Dei est de jure naturali puro, ita supernaturalis cognitio Dei, ut finis supernaturalis, est de jure connaturali gratiæ; militant enim eadem rationes, quia sine tali cognitione non potest homo recte instituire vitam in ordine ad illum finem, neque illum diligere et honorare sicut oportet. Et confirmatur a posteriori: nam hoc præceptum obligavit homines in omni tempore, etiam legis naturæ, quæ ita appellatur, quia non habebat specialia præcepta divina positiva, præter ea quæ erant connaturalia gratiæ in illo statu: ergo inter illa hoc præceptum continetur. Dices, hanc rationem probare de aliqua cognitione supernaturali, non vero in speciali de cognitione fidei. Respondeo, ideo nos non esse locutos absolute de gratia, sed de gratia viæ: nam Deus convenienter statuit non dare hominibus immediate illam beatitudinem, nisi prius per sua opera in illam tenderent, et ideo non contulit illis supernaturalem cognitionem claram, sed obscuram, quæ erat aptior ad meritum, et ad obsequium non solum voluntatis, sed etiam intellectus illi præstandum. Hoc ergo statu supposito, dicimus illud esse connaturale præceptum fidei, et ideo non tantum in statu naturæ lapsæ, sed etiam in statu innocentie, imo et in ipsis Angelis in statu viæ inventum est hoc præceptum.

6. *Tertia assertio: præceptum fidei in ipsa ratione naturali saltem remote fundatur.* — *Præceptum fidei internæ partim est positivum, partim negativum.* — Adde vero ulterius etiam esse hoc præceptum consentaneum ipsi

rationi mere naturali, et quodammodo in illa radicaliter fundatum saltem remote, juxta illud Augustini de Prædestinatione Sanctorum, cap. septimo: *Posse habere fidem, natura est hominum; habere autem, gratia est fidelium*; nam ad hunc modum loqui possumus cum proportione de præcepto: ad hoc autem declarandum, quasi per partes, adverto præceptum hoc partim negativum esse, partim positivum, et utrumque membrum duas obligationes imponere. Prima obligatio negativa est, non repugnandi fidei semel sufficienter propositæ, id est, non dissentire illi, vel tanquam falsam repudiare; et ad hanc etiam obligationem pertinet non retrocedere ab illa fide semel recepta, et quoad hanc partem est hæc obligatio valde conformis rationi naturali, quod sensit D. Thomas 2. 2, quæst. 10, artic. 1, ad primum dicens: *Habere fidem non est in natura humana; in natura tamen humana est, ut mens hominis non repugnet interiori instinctui et exteriori veritatis prædicationi.* Ratio autem est, quia, supposita sufficienti propositione fidei, naturalis ratio dicit ut non credatur esse falsum quod tanto Dei testimonio confirmatur, quia naturale lumen rationis ostendit Deum non posse mentiri; ergo hoc de Deo cogitare est injuria, quæ ipsi Deo fit contra rationem naturalem. Dices: qui dissentiant rebus fidei, et illas falsas esse judicant, non ideo ita existimant quia putant Deum mentiri, sed quia non credunt Deum eas dicere; et ita non irrogant Deo prædictam injuriam naturali rationi contrariam. Respondetur, hoc ipsum esse contra rationem naturalem, quia sufficiens propositio fidei evidenter ostendit esse credibile, Deum illas res dicere, ut supra ostensum est, et ideo etiam contra naturalem prudentiam est illas non admittere, ut a Deo dictas¹. Et hinc fit ut qui illas falsas existimat, etiam faciat injuriam veritati Dei: nam si mihi sufficienter proponatur aliquid ut dictum vel mandatum a rege, ita ut non possim prudenter aliud existimare, injuriam faciam regi, si illud non suscipiam ut dictum vel præceptum regium; ergo idem est multo majori ratione respectu Dei, et ideo qui sic tergiversatur contra fidem sufficienter propositam, licet aperte non fateatur Deum falsum dicere, moraliter non minus culpatur quam si id diceret: præsertim quia, ut in superioribus vidimus² Deus revelando res fidei,

¹ Disput. 4, sect. 2.

² Disp. 3, sect. 11, a num. 8.

non tantum dicit res ipsas, sed etiam dicit se dicere, quia totum hoc est necessarium ad certitudinem fidei; et ideo, qui negat Deum has res dixisse, eo ipso tribuit Deo falsitatem et mendacium, quod est contra rationem naturalem.

7. *Præceptum negativum fidei interioris excludit etiam omnem dubitationem ab actu.* — Altera obligatio hujus præcepti negativa est, ut contra res fidei neque dubium neque formido admittatur, utique voluntarie ac deliberate, nam de his actibus dantur præcepta. Ratio hujus obligationis est, quia de ratione fidei est summa certitudo, ut in superioribus visum est; dubium autem seu formido excludit certitudinem; destruit ergo fidem; ergo eodem præcepto quo tenemur non recedere ab hac fide, nec rebus ejus dissentire, tenemur etiam de illius veritate non dubitare. Unde hæc obligatio formaliter et in se considerata magis supernaturalis est, quia illa existimatio de tanta certitudine fidei nimis supernaturalis est. Nihilominus tamen etiam hæc obligatio est valde conformis lumini, et rationi naturali, et saltem remote potest in illa fundari, quia naturalis ratio dicit Deum esse primam, infallibilem veritatem; ergo dicit, esse intrinsece malum et contra rationem, non solum credere, sed etiam suspicari de Deo mendacium, aut deliberate timere ne sit falsum quod ipse affirmat. Sed qui dubitat de veritate rei revelatæ per fidem, eo ipso suspicatur, vel timet, ne Deus falsum dixerit, juxta discursum factum in præcedenti puncto: ergo præceptum prohibens simile dubium est valde fundatum in ratione naturali.

8. *Quam obligationem inducat præceptum positivum fidei interioris.* — Altera pars obligationis hujus præcepti positiva est, ut diximus, et in duas alias subdividi potest. Prima est obligatio quæ insurgit ad credendum facta sufficienti propositione fidei, quæ dici potest obligatio quoad exercitium actus; nam obligatio quoad specificationem sub prima obligatione negativa includitur: nam, cum is qui sufficienter fidem audivit teneatur ab ea non discedere, eo ipso etiam obligatur ut, si velit aliquem actum elicere, ille sit actus credendi, et non contrarius, quæ est obligatio quoad specificationem actus: per hoc autem præceptum, ut affirmativum est, obligatur homo non tantum ad speciem actus, sed etiam ad exercitium ejus, et absolute ut velit credere, quæ obligatio in effectu et actua-

liter non insurgit, donec fides sit sufficienter proposita. Dico autem in effectu et actualiter, quia præceptum ipsum ex se potest dici obligare omnes, postquam sufficienter promulgatum est; tamen de facto non obligat unumquemque, donec illi sit fides proposita, sive illa dicatur non obligatio, sive excusatio, quod pertinet ad quæstionem de nomine, et ita dixit Christus Dominus: *Si non venissem, et locutus eis fuisset, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo*, Joan. 15. Unde a contrario, facta sufficienti prædicatione, nulla relinquitur excusatio: tunc ergo insurgit actualis obligatio. Et ratio est, quia ipsa fides proponitur, ut maxime necessaria ad salutem, ad quam non satis est non discredere, sed oportet credere; ergo insurgit positiva obligatio credendi, et hæc obligatio in se est maxime supernaturalis absolute loquendo. Nihilominus tamen etiam habet magnum fundamentum in ratione naturali. Primo quidem, quia ratio naturalis dicit esse dandam fidem, ubi, secundum iudicium prudentiæ, constat rem esse maxime credibilem: hoc autem evidenter convincitur de fide catholica sufficienter proposita, ut in superioribus ostensum est; ergo facta tali propositione est fides conformis dictamini rationis naturalis. Secundo, quia primæ veritati non solum debetur non discredere dictis ejus, sed etiam illis credere; nam etiam inter homines fieret injuria homini bonæ fidei et magnæ auctoritatis, non tantum discredendo, sed etiam non credendo: nam hoc ipsum includit quamdam tacitam dubitationem de veritate illius. Tertio, quia homo non credendo temere se exponit periculo damnationis, quod est contra naturalem rationem.

9. *Quod et quale sit præceptum audiendi et inquirendi de fide.* — Ultima obligatio etiam positiva est obligatio audiendi, inquirendi, seu addiscendi ipsam fidem, quæ in hoc differt a præcedente, quod illa supponit auditum fidei, et ideo non difficile intelligitur quomodo insurgat; hæc autem supponitur antecedere; nam dicitur obligare ad audiendum, seu discendum, ideoque difficile intelligitur quomodo incipiat ligare hominem, aut quomodo possit in ratione naturali fundari, etiam remote. Unde fateor hanc obligationem esse maxime supernaturalem, et non posse in homine inchoari, seu illi applicari, donec Deus sua gratia incipiat illuminare et excitare hominem, sive exterius per homines, sive interiorius per suas inspirationes; posita autem hac

inspiratione, paulatim insurgit ista obligatio, juxta modum inspirationis, et conditionem, seu necessitatem hominis. Itaque, si sit homo infidelis qui in erroribus contra lumen naturale definetur, incipiet remorsum conscientiae sentire circa ipsosmet errores, et tunc incipiet obligari ad quaerendam veritatem in illa materia; et tunc si cum divino auxilio fecerit quod in se est, paulatim magis ac magis illuminabitur, atque ita etiam magis ac magis obligabitur ad inquirendam veritatem, donec ad sufficientem fidei propositionem perveniat. Et hic videtur esse ordinarius modus in hominibus fide carentibus, quia inter eos nullus est qui etiam in naturalibus non erret: si autem contingeret non errare in iis, excitabitur a Deo interius, ut altiore Dei cognitionem quaerat, vel etiam saepe per publicam famam evangelicae veritatis, instigante etiam interius Spiritu Sancto, potest talis dubitatio interior concipi, quae obliget hominem ad inquirendam veritatem, et petendum a Deo eo modo quo poterit, ut ipsum illuminet: his ergo et similibus modis inchoari potest haec obligatio, et ita etiam potest semper juvari discursu naturali, quia semper id proponitur ut necessarium, vel maxime conveniens, vel ad honeste vivendum, vel ad finem ultimum consequendum; dicitur autem naturalis ratio teneri hominem ad hoc procurandum. Et juxta haec accommodanda sunt quae in lib. 10 de Legibus, cap. 2, num. 8, diximus.

10. *Fit satis rationi dubitandi in n. 1.* — Ex quibus facile est respondere ad rationem dubitandi in principio positam; concedimus enim in primis hoc praecipuum non esse pure humanum quoad substantiam suam, ut probat sufficienter ratio facta; dico autem quoad substantiam, quia quoad modum, vel determinationem potest aliquid habere ex praecipuo Ecclesiae, ut infra dicam. Deinde concedimus praecipuum hoc esse simpliciter supernaturale, quamvis habeat conformitatem cum ratione naturali, ut explicavi.

11. *Ad primam impugnationem ex Cajetano, contra secundum membrum ibid.* — Ad primam autem objectionem contra hoc membrum ex Cajetano sumptam respondetur, quamvis supernaturale perfectio sit supra dignitatem naturalem hominis, nihilominus potuisse Deum constituere hominem in illo gradu et dignitate superiori, independentem a consensu vel voluntate ejus, sicut creavit et ordinavit hominem ad finem supernaturalem ex sua mera voluntate et potestate; facta au-

tem hac institutione, potuit etiam praecipua illi imponere, ei dignitati et statui consentanea. Adde etiam inter homines posse aliquid simile fieri; nam potest princeps vel Pontifex constituere infirmum hominem in statu nobilitatis, etiam obligando illum, si oportuerit, ad ascendendum ad illum gradum, et tunc imponere illi praecipua illi gradui et statui consentanea; multo ergo facilius id potuit facere Deus.

12. *Ad secundam impugnationem.* — Ad secundam objectionem respondetur imprimis, obligationem credendi posse cognosci per fidem humanam sufficientem ad obligandam conscientiam, priusquam homo illam obligationem adimpleat credendo; nam ut praecipuum obliget, satis est, quod per testes fide dignos proponatur, etiamsi neque in se videatur, nec etiam ab ipsomet principe immediate audiatur. Sic ergo facta sufficiente propositione fidei, per eandem potest homo habere quamdam certam fidem humanam, quae dicitur secundum rectam rationem fidem illam suscipiendam esse. Unde ulterius dicimus, ut praecipuum hoc obliget, satis esse quod sufficienter proponatur, et quod sit evidenter credibile tale praecipuum a Deo manare: hoc autem iudicium ante fidem praecedere potest, ut in superioribus visum est. Denique illud iudicium, quod praecedit in intellectu ante voluntatem credendi, satis esse potest ad applicandam homini obligationem huius praecipui, quia illud iudicium non tantum proponit voluntatem illam dictandam esse honestam vel utilem, sed etiam necessariam ad salutem et justitiam. Verum est tamen non oportere ut homo tunc distincte cognoscat praecipuum illud esse supernaturale, vel obligare ad actum supernaturalem in actu signato conceptum, ut sic dicam; sed satis est ut cognoscat et iudicet hoc esse credendum firma et certa fide; nam ibi confuse continetur supernaturale praecipuum, et quodammodo in actu exercito comprehenditur etiam supernaturale fides, quia talis et tanta fides non nisi supernaturale esse potest.

13. *Instantia.* — *Solutio.* — Sed instari potest, quia sequitur peccare hominem tunc, si non credat, duplici peccato seu malitia: altera, contra dictamen naturalis rationis; altera, contra praecipuum supernaturale, quod non videtur admittendum. Respondetur negando sequelam, quia, licet verum sit hominem tunc transgredi praecipuum supernaturale, et agere aliquo modo contra rationem naturalem, nihi-

lominus proxima regula contra quam peccat, est supernaturale praecipuum; ratio vero naturalis se habet remote, et tanquam applicans supernaturalem regulam, et ideo dicunt Theologi per tale peccatum per se primo averti hominem a Deo fine naturali, consequenter etiam averti a Deo fine naturali; nihilominus tamen malitia una est, quia ex proxima regula sumitur, quamvis eminenter totum id contineat. Est optimum exemplum in violatione legis humanae: nam per illam consequenter violatur lex illa naturalis, quae superioribus obedire praecipit; nihilominus tamen malitia una est, quia una etiam est regula proxima talis actus; ita etiam in praesenti dicendum est.

SECTIO II.

Utrum praecipuum obligans ad credendum sit proprium et speciale virtutis fidei, vel ad aliam virtutem pertineat.

1. *Sensus quaestiones exponitur.* — Haec quaestio licet non soleat hoc loco tractari, mihi necessaria visa est, tum ad distincte intelligendam hanc obligationem, et peccata quae contra illam committi possunt; tum etiam quia non caret difficultate: ad quam intelligendam, et sensum quaestiones explicandum, adverto duobus modis posse aliquem actum virtutis cadere sub praecipuum: primo per se, et ex vi talis virtutis; sicut actus jejunii, verbi gratia, quando praecipitur speciali et proprio praecipuo, obligat intra rationem virtutis temperantiae; quando vero cadit sub obligationem solum ex voto, vel obedientia, vel ex peculiari necessitate ad servandam castitatem, tunc non ex vi temperantiae, sed religionis, obedientiae aut castitatis oritur talis obligatio. Ex qua differentia oritur alia, quia quando peccatur contra praecipuum primi generis, committitur malitia temperantiae contraria: in posteriori autem modo solum peccatur contra religionem, vel obedientiam, vel castitatem, vel in universum contra illam virtutem a qua oritur obligatio.

2. *Ratio dubitandi.* — Hinc oritur ratio dubitandi in proposita quaestione: videtur enim quod obligatio ad credendum semper oriatur ex alia virtute, et non ex ipsa fide, et consequenter quod praecipuum fidei non sit speciale, sed commune, seu potens pertinere ad alias virtutes. Probatur assumptum, quia fides du-

pliciter considerari potest, scilicet, vel ut speculativa, id est, ut mere ordinatur ad cognitionem propter cognitionem, vel ut practica, id est, ut ordinatur ad opus. Priori modo non videtur cadere sub praecipuum: posteriori autem modo cadit sub praecipuis aliarum virtutum. Probatur minor quoad priorem partem, quia omnis obligatio praecipui est moralis: fides autem, quatenus speculativa, est mere intellectualis; ergo ut sic non cadit sub proprium praecipuum. Et confirmatur a simili, quia naturalis cognitio vel scientia, ut intellectualis est, non cadit sub proprium praecipuum, ut docuit Altisiodor., libro secundo Summ., tractatu 19, cap. 2, quaest. 1, ad quartum, ubi consequenter ait ignorantiam, ut scientiae oppositam, non esse speciale peccatum, quia de cognitione per se non datur praecipuum; et similiter Cajetanus 1. 2, quaest. 76, art. 2, dixit virtuti intellectuali non opponi morale peccatum; ergo nec de illa datur morale praecipuum; imo de ipsa prudentia dicunt multi Theologi non dari speciale praecipuum, quia intellectualis est, et contra illam non peccatur, nisi peccando contra aliquam aliam virtutem moralem voluntatis, seu appetitus, ut late probat Vasquez 1. 2, disp. 119, c. 2. Altera vero pars minoris probatur, quia si fides consideretur ut necessaria ad amandum Deum, obligatio ad illam oriatur ex praecipuo charitatis; si vero sit necessaria ad vincendam, verbi gratia, tentationem castitati contrariam, juxta illud 2 Petri 5: *Cui resistite fortes in fide*, et illud ad Ephes. 6: *Sumentes scutum fidei*, sic obligatio credendi oriatur ex praecipuo castitatis, et in universum ex praecipuo illius virtutis, contra quam pugnat tentatio. Et ratio generalis est, quia praecipuum obligans ad finem obligat etiam ad media: ergo sub nulla ratione dari videtur speciale praecipuum fidei.

3. *Vera resolutio: datur speciale praecipuum per se obligans ad actum fidei.* — *Ratio a posteriori.* — Nihilominus dicendum est dari in fide speciale et proprium praecipuum ad illam pertinens, etiam ut praecise spectatam, sine obligatione aliarum virtutum proxime et per se ad ipsam fidem non pertinentium. Hanc assertionem existimo certam, et communem Theologorum; nam in hoc sensu loquuntur de praecipuo, cum affirmant illud dari de fide; in terminis illam docent Valent., 2. 2, disp. 1, quaestione 2, puncto 5; Azor, libro 8 Institution. Moral., cap. 27, quaest. 8; Sanch., lib. 2 Decalog., cap. 1, num. 2, et alii recentiores.

Ex contrario id manifeste probatur. Nam datur speciale peccatum fidei contrarium, ut infidelitatis, seu hæresis, de quo aperte loquitur Concilium Tridentinum, sessione sexta, cum dicit fidem non amitti per omne peccatum mortale, sed per infidelitatem illi contrariam; peccatum autem speciale supponit speciale præceptum, ut constat; datur ergo speciale præceptum fidei.

4. *Probatur deinde de præcepto in materia fidei speculativa tantum.* — Ut autem illud explicemus, et ex propriis probemus, distinguamus duplicem materiam fidei: una est rerum pertinentium ad Deum, alia est rerum pertinentium ad mores; quoad priorem certum est, et propter illam, seu propter cognitionem ipsius Dei, datum esse speciale ac proprium præceptum fidei. Ratio est, quam tetigit D. Thomas 2. 2, quæst. 2, art. 7 et 8, quia Deus est primum, ac per se objectum fidei, in cuius cognitione majori ex parte hominis perfectio consistit, ut dixit Dionysius, capite 4 de Divinis nominibus, et in ordine naturali cognovit Aristoteles, 10 Ethicorum, capite 7 et 8, ponens summam perfectionem hominis in cognitione summi veri; ut etiam divus Thomas attingit 2. 2, quæstione 167, articulo 1, ad primum. Sic ergo in ordine supernaturali, supernaturalis cognitio Dei, quæ est per fidem, per se ac directe præcipitur propter perfectionem ipsius hominis; unde non refert quod hæc fides Dei ordinetur ad amorem ejus, et quod ille præcipue intendatur, nam hoc spectat ad finem extrinsecum fidei, qui potest dici finis principalis præcipientis, potius quam præcepti. Unde est valde considerandum quod, licet fides Dei sit medium ad spem vel charitatem, non est tamen pure medium, sed habet in se honestatem et perfectionem, propter quam per se intenditur et præcipitur; sic ergo datur speciale præceptum, quod optime explicatur et confirmatur ex illo Pauli 2 Cor. 10: *In civitate redigentes intellectum in obsequium Christi*, nam inde colligitur præcipi hanc fidem, ut intellectus specialiter subjiciatur Deo.

5. *Objectio.* — *Solutio.* — *Confirmatur.* — Dices, hoc magis videri pertinere ad religionem, cuius proprium est cultum præbere Deo. Respondetur religionem respicere Deum ut supremum dominum, et ut habet summam quamdam excellentiam, propter quam honorandus est; fides vero respicit Deum ut primam veritatem, cui peculiari modo intellectus subjiciendus est et captivandus. Unde sicut charitas differt a religione, quia respicit Deum

ut bonum, non ut excellentem, ita etiam fides differt, quia respicit Deum ut summam veritatem, et ita exhibet illi peculiarem subjectionem distinctam a cultu religionis; ita ergo de actu fidei erga Deum datur speciale præceptum distinctum a præcepto religionis. Tandem potest idem confirmari ex eo, quod fides Dei est per se primo necessaria ad justitiam; dicere vero potest aliquis ex hoc capite oriri potius obligationem vel justitiæ ad Deum, vel charitatis etiam ad Deum, vel ad seipsum; nam his titulis maxime tenetur homo procurare justitiam, seu peccatorum remissionem. Verumtamen hoc habet locum considerando fidem, tantum ut medium; tamen, quia ipsa ita est necessaria ad alios actus justitiæ, ut sit etiam veluti pars quædam ipsius justitiæ, seu inchoatio et fundamentum ejus, ideo etiam ipsa per se, et propter se propriam affert præcepti obligationem, et maxime prout ad Deum cognoscendum terminatur; sic enim in ea suo modo consistit hujus vitæ participata felicitas, juxta illud: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant se solum verum Deum*; de hac ergo parte nulla potest esse ratio dubitandi.

6. *Præceptum hoc fidei etiam ad materiam moralem extendi probatur.* — De altera vero parte, prout fides circa mores versatur, aliqui putant, quamvis necessarium sit hanc partem materiæ fidei cognoscere et credere, juxta dicenda in sectionibus sequentibus, nihilominus necessitatem illam non oriri ex speciali præcepto fidei, sed ex aliis præceptis, quæ nos obligant ad honeste vivendum, quia illa consequenter obligant ad procurandam cognitionem necessariam ad honeste vivendum: quod non est improbabile, et in aliis casibus particularibus aliquid simile nos postea admitteremus. Nihilominus tamen, loquendo generatim de hac obligatione, existimo pertinere ad speciale præceptum fidei, ac proinde hujusmodi præceptum extendi ad materiam moralem fidei. Ratio est, quia imprimis fides non versatur circa hanc materiam practico modo, id est, imperando, seu dictando in particulari quid sit agendum, quod pertinet ad prudentiam, sed attingit illam materiam speculativo modo, cognoscendo veritatem illorum principiorum moralium. Deinde hujusmodi cognitio est per se necessaria ad perfectionem status hominis Christiani, ut Christianus est, nimirum, ut sit proxime aptus, et bene instructus ad christiane vivendum. Ad hoc autem sine dubio tenetur homo ex aliquo præcepto, et non alicujus alterius virtutis particularis; ergo

maxime fidei. Nec potest dici quod pertineat solum ad collectionem præceptorum aliarum virtutum; tum quia hic est specialis actus, et habet propriam et specialem honestatem, et rationem propter quam præcipiatur; tum etiam quia ignorantia fidei etiam quoad hanc partem est speciale peccatum, nam in hac etiam materia morali potest peccatum hæresis committi; ergo etiam hæc obligatio oritur ex speciali præcepto fidei.

7. *Satisfit rationi dubitandi in principio posita.* — Ad rationem dubitandi in principio positam, imprimis nego ignorantiam non esse speciale peccatum, de quo infra ex professo dicendum est. Deinde nego in ordine naturali non dari speciale præceptum obligans ad aliquam scientiam vel cognitionem habendam: nam, ut supra dixi, homo etiam in puris naturalibus creatus habet præceptum cognoscendi Deum verum, et similiter habet obligationem sciendi naturalia præcepta Decalogi, sicut nunc illam habent Gentiles, etiamsi contingat invincibiliter ignorare fidem Christianam, quamvis in hoc aliqua differentia inter naturalem cognitionem et fidem notari possit.

8. *Actus intellectus non cadit sub præceptum, nisi sit aliquo modo liber.* — *An habitus piæ affectionis a virtute studiositatis distinguatur.* — Unde ulterius, ut difficultas illa melius intelligatur, advertendum est actus intellectus non cadere sub præceptum, nisi prout habent aliquem ordinem ad actum voluntatis; quia nullus actus præcipitur, nisi quatenus potest esse liber, sicut non præcipiuntur actus exteriorum membrorum, nisi quatenus ex imperio libero exerceri possunt; actus autem intellectus non est per se liber, sed solum prout a voluntate imperari potest: ergo non est materia præcepti, nisi prout dicit ordinem ad voluntatem, id est, quatenus ex ejus motione libere fieri potest; duobus autem modis potest intellectus pendere a voluntate in suo actu: primo in acquisitione scientiæ vel cognitionis, et in usu seu exercitio ejus; secundo, quoad speciem, non tam ex parte objecti, quam ex parte actus, quoad determinationem ejus. Priori modo pendet a voluntate non tantum fides Christiana, sed etiam naturalis cognitio et scientia, ut per se notum est; posteriori autem modo pendet a voluntate fides sive Christiana, sive quæcumque alia, ut in superioribus dictum est. Hinc divus Thomas 2. 2, quæstione 166, specialem ponit virtutem, quam studiositatem vocat, cuius officium est ponere medium in his quæ pertinent ad co-

gnitionem, ut neque homo sit negligens in procuranda cognitione utili vel necessaria, secundum rectam rationem, neque nimis curiosus in cognitione rerum inutilium; hæc ergo virtus etiam in ordine ad supernaturalem cognitionem locum habet, eritque virtus per se infusa, sicut esse possunt aliæ virtutes morales, quatenus connaturali regulæ commensurantur; hæc autem virtus circa cognitionem scientiæ in ordine ad acquisitionem ejus versari potest; præter hanc vero necessaria est in fide specialis virtus voluntatis, quæ inclinatur ad captivandum intellectum, quam Theologi vocant piæ affectionem voluntatis, et supra diximus esse in voluntate non tantum in actu, sed etiam in habitu. Speculativa quæstio esse potest, an sit virtus distincta a studiositate infusa; probabiliter enim distingui potest, quia potest aliquis esse diligens in acquirenda cognitione rerum fidei, et esse parum affectus et pius in credendo; facile etiam sustineri potest esse eundem habitum, qui hæc omnia officia exercet circa materiam fidei; sæpe enim contingit eandem virtutem esse magis vel minus perfectam circa diversa munera sua; quidquid vero sit de habituum distinctione, de qua supra, disp. 7, sect. 2, n. 9, ad has virtutes studiositatis infusæ et piæ affectionis in credendo pertinent specialia præcepta, seu obligationes fidei; nam ad piæ affectionem pertinet obligatio firmiter credendi, et abjiciendi omnem dubitationem vel errorem contrarium; ad studiositatem vero pertinet obligatio adhibendi diligentiam ad sciendum ea quæ ad fidem pertinent; atque ita, licet fides formaliter sit virtus intellectus, quatenus vero est actus liber in exercitio et specificatione, capax est proprii præcepti formaliter, ut sic dicam, pertinentis ad virtutem voluntatis, ut explicatum est.

SECTIO III.

Quarum rerum fides fuerit in præcepto in lege nature et veteri.

1. Quæstio hæc fere explicata est in disputatione præcedenti; tamen quia specialiter illam attingit D. Thomas, 2. 2, quæst. 16, art. 1, et quia fundamentum esse potest eorum, quæ in sectione sequenti dicenda sunt, et ut integra doctrina omnium habeatur, eam breviter expediemus.

2. *Prima assertio: præceptum credendi Deum*